

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ 96/19 и 110/19), како и врз основа на член 22 и член 25 од Законот за средно образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015, 145/2015, 30/2016, 127/2016, 67/2017 и 64/18) министерот за образование донесе скратена наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за четврта година на средното стручно образование.**

1. Вовед

Скратената наставна програма по наставниот предмет Македонски јазик и литература се базира на очекуваните резултати предвидени со наставната програма за овој наставен предмет - **Македонски јазик и литература за четврта година на средното стручно образование** што редовно се реализира согласно утврдениот Наставен план.

Со скратената програма се утврдуваат определени теми и наставни единици што треба да се реализираат за 145 наставни денови, при што се запазува предвидениот неделен фонд на часови утврден во редовната програма, односно за овој наставен предмет во согласност со предвидените три часа неделно во скратената програма треба да се предвидат 87 часа поделени на подрачјето Јазик и на подрачјето Литература.

Наставникот при планирањето и реализацијата на наставните единици од скратената програма се води од очекуваните резултати, определените поими, методите и активностите утврдени во редовната наставна програма.

2. Преглед на теми и наставни единици

Ред бр.	Подрачје Јазик <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Фразеологија Класификација на фразеологизмите	5
2.	Стилистика Видови стил – препознавање на стиловите	9
3.	Дијалектологија Западно македонско наречје – општи карактеристики Југоисточно македонско наречје – општи карактеристики Северно македонско наречје – општи карактеристики	9
4.	Ономастика Основни ономастички дисциплини	4
5.	Практично-професионална комуникација (говор, коментар, есеј, рецензија)	8
6.	Граматички содржини од фонетика, морфологија и синтакса преку вежби	4

Вкупен број на часови за реализација на ова подрачје	39
--	----

Ред бр.	Подрачје Литература <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Современа македонска литература Матеја Матевски „Дождови“ и/или други песни по избор Гане Тодоровски (песни со различни мотиви од поетскиот опус на авторот) Димитар Солев „Зима на слободата“ Анте Поповски избор песни Петре М. Андреевски „Пиреј“ Ташко Георгиевски „Црно семе“ Живко Чинго „Големата вода“ Ацо Шопов – избор од поезијата Блаже Конески избор од поезијата со различни мотиви Радован Павловски – избор од поезијата	20
2.	Современа македоска драма Коле Чашуле „Црнила“ Томе Арсовски „Парадоксот на Диоген“ Горан Стефановски „Диво месо“	8
3.	Современа светска литература Семјуел Бекет „Чекајќи го Годо“ Антон Павлович Чехов Избор од расказите Михаил Шолохов „Судбината на човекот“ Албер Ками „Странецот“	10

	ЛЕКТИРИ	
1.	П.М. Андреевски „Дениција“	2
2.	Франц Кафка „Процес“	2
	ПИСМЕНИ РАБОТИ Две писмени работи (подготовка еден час и реализација еден час)	6
	Вкупен број на часови за реализација на ова подрачје	48

3. Дидактички препораки

Програмата за Македонски јазик и литература за средно стручно образование за четврта година е усогласена со потребите за изведување настава со помал број наставни денови согласно условите, поделена во подрачјата: Литература и Јазик. Со подрачјето Јазик главно, треба да се увежбуваат комуникациските вештини во говорена и пишана форма преку точни јазични формулации и почитување на граматиката на современиот стандарден македонски јазик. Препорачуваме при поучувањето на наставните единици од Јазик да се користат различни функционални стилови, неуметнички текстови, текстови од медиуми и социјални мрежи, објави и постови во кои ќе се препознаваат правилата кои се изучувани и ќе се увидат правилното или погрешното употребување. Преку ваквите текстови ќе може да се реализираат и часовите за правописните правила кои се усвојуваа во претходните учебни години. При планирањето на часовите во рамките на овие 87 часа потребно е поврзување на темите од подрачјата од Јазик и Литература. Предлагаме часовите кои ќе бидат посветени на делот стилистика да се поврзат со текстови од различни функционални стилови со што ќе се пристапи кон препознавање, согледување карактеристики на стилот и нивно споредување. Според стучната насоченост може да се посвети внимание на оној стил кој е конкретно важен за структурата и профилот на учениците. Исто така, оваа тема предлагаме да се поврзе со делот на практично-професионалната комуникација и формите кои се одбрани да се совладаат во оваа учебна година.

Фразеологијата и ономастиката може да се поврзат со делата на македонските писатели и преку нивна јазична анализа, покрај литературната, да се видат јазичните карактеристики на творбите од одредените автори.

Содржините од подрачјето Литература предлагаме да се постават така што да можете да очекувате резултати што ќе значат оспособување на учениците да читаат, разбираат и толкуваат добивајќи знаења кои ќе ги практикуваат на уметнички и неуметнички текстови. Всушност, преку подрачјето литература, се очекува од учениците да наоѓаат, да препознаваат и да

класифицираат видови текстови, да ги толкуваат и проценуваат дела: раскази, романи, поезија и драма од македонски и странски автори.

При изучувањето на литературата во четврта година на средното образование предлагаме и споредбено толкување на карактеристиките на македонската и светската литература. При интерпретацијата на творбите од македонската литература и од светската литература потребно е да се обрне внимание на формите на делата, но и на нивните стилски, односно карактеристики поврзани со делото кои го одредуваат во неговата стилска формација. Секако, анализата и толкувањето треба да бидат низ моделот на проблемската настава при што може да се направи и нивно споредување и доведување до заеднички заклучоци за темата, правецот, стилот.

При изучувањето на поетските, како и прозните дела, се коментираат елементите на родот и видот на кој припаѓаат, а се изучувани во претходните учебни години како и коментар на стилските карактеристики што би значело дека во секој од часовите посветени на литература ќе се споменат оние кои стилски изразни средства што ги има во творбата која се чита и интерпретира.

Тука, резултатот од учење кој се очекува да се постигне е препознавање и толкување на информации, ликови, сетинг, согледување белези на дело кое припаѓа на литературен правец, што би значело примена на тие знаења и врз дело/сегменти од такво дело кое не е интерпретирано на час, уште повеќе што оваа година е завршна година од средното образование.

Од особена важност е на почетокот од учебната година да се дадат насоки на учениците во однос на читањето на делата кои ќе вклучуваат конкретни барања и задачи за секое дело. Конкретизацијата на барањата ќе ги насочи да направат добри белешки при читањето кои ќе ги користат на часот и со кои ќе можете полесно да ги насочите во интерпретирањето и толкувањето. Добрите белешки ќе одат во прилог на веќе направена анализа за домашна, а на часот ќе остане дискусијата и заклучоците.

При организацијата на часовите пристапот не треба да биде „униформиран“ односно треба да има различни пристапи во согласност со когнитивните, афективните и психомоторните особености на учениците. Наставникот секогаш треба да си го постави прашањето: како најдобро да го научиме ова?

Предлог методи и техники за реализација на часовите – се препорачува користење техники/начини кои не одземаат време за реализација, а се ефективни, за да се добие час во кој ќе има движење, а сепак ќе добиете време за синтеза. За почетокот на часот предлагаме: бура на идеи, техника грозд, асоцијации, избран цитат од книга или цитат од писател чие дело се обработува, пример од небелетристички текст, текст од некој портал или реченица од социјалните мрежи кои ќе бидат во контекстот на часот. Важно е да се поттикне дискусија која е поврзана со името на наставната единица (без разлика дали се работи за содржина од модулот Јазик или модулот Литература). За главниот дел од часот се препорачува презентација, приказ, структурирана дискусија, дискусија врз база на претходно дадени прашања во врска со литературно дело/песна/поема/расказ кој ќе се интерпретира на часот, или дискусија чиј модератор ќе биде наставникот и поставувајќи прашања врз база на претходно зададени барања и белешки од

учениците за истите. На крајот се остава простор од 5 до 10 минути за сумирање на дискусиите и затворање на часот со заклучок, задавање домашна задача и инструкции за наредниот час.

Стратегии за учење:

- стратегии за критичко размислување (јакнење на критичко мислење при проучување соодветен предмет или проблем, донесување заклучоци по анализа на докази-цитати, компарирање);
- описна (објаснувачка) стратегија (оспособување на учениците за пренесување на информациите на краток и јасен начин, споредување со она што веќе го знаат со она што го слушаат, разбирање на тоа што го изучуваат и негова примена);
- стратегии за симулација;
- стратегии на истражување и творење.

При планирањето на часовите во рамките на овие 87 часа потребно е поврзување на темите од подрачјата од Јазик и Литература. Бројот на часовите е само предлог и истиот може да се менува според потребите и условите

Препораки за следење и оценување на учениците

Следењето и оценувањето на учениците претставува дел од професионалната улога на наставникот. Од него се очекува континуирано да го следи и оценува: процесот на наставата и учењето, но и резултатите од учењето како и сопствената работа. Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно. Покрај вообичаените начини на следење и оценување по пат на усно и писмено проверување, постојат и многу други начини кои наставникот може и треба да ги применува за да ги оцени објективно не само резултатите, туку и процесот на учење. Во оваа смисла по пат на набљудување на учениците, наставникот може да ги следи следниве показатели: начинот на кој ученикот учествува во активноста, како собира податоци, како аргументира и донесува заклучоци. Посебно релевантни показатели се квалитетот на поставените прашања, способноста да најде врски меѓу појавите, да наведува примери, да биде спремен да го промени своето мислење во контакт со аргументи, да разликува факти од тврдења, да прифаќа туѓо мислење, да предвидува последици и да дава креативни решенија.

Како што е познато ни еден од начините за оценување не е совршен, затоа е потребно да се комбинираат различни начини на оценување. Единствено така наставникот може да ги согледа слабите и јаките страни на ученикот. При секое оценување на постигањата потребно е на ученикот да му се даде повратна информација којашто ќе му помогне да ги разбере сопствените грешки, да ги подобри своите резултати, но и сопственото учење. Повратната информација секогаш треба да се даде навреме и таа треба да се однесува на активностите и резултатите од учењето поврзани со ученикот, а не на неговата личност. Ученикот треба континуирано на различни начини да се охрабрува да размислува за квалитетот на својата работа и што треба да преземе за да го

унапреди сопственото учење и да ги подобри своите постигања. Секако резултатите од целокупното следење и оценување наставникот ќе ги земе како основа за планирање на следните чекори во развивање и подобрување на воспитно-образовната пракса.

Од 87 часови со кои во текот на годината некои наставни единици/книжевни дела бараат 1 час, а некои 2 или 3, па според тоа наставникот предвидува и планира динамика на работа на часовите за интерпретација, приказ или осврт, како и поврзување на наставните единици со содржини од подрачјето јазик. Уште една препорака за наставникот се однесува на компаративно поврзување и толкување на текстовите кои доаѓаат од различни историски, културни и жанровски рамки. Посебно внимание наставниците треба да обратат и на потенцирањето на различните релации кои се воспоставуваат помеѓу канонските дела на националната и светската книжевност и доминантните современи форми на уметничко изразување и презентација (современиот роман, драмскиот текст, филмот, театарската претстава, стрипот, историски-образовно содржини на телевизија и на интернет). Едно литературно дело треба да се воведува во наставата преку доживувачко и истражувачко читање, подготвените задачи и барања и преку истражувачки проекти. Толкувањето на книжевното дело може да се реализира и планира за обработка на различни нивоа (осврт, приказ, интерпретација). Книжевните појави, термини и поими се обработуваат со посредство на планирани книжевни дела во непосредната работа со примена на методички принципи и работни начела, се користат соодветни стручни методи. Методската адекватност и единството на теориски и практични поставки се клучни за успешна настава во подрачјето литература. Во текот на целокупната настава учениците се обучуваат за активна примена на сите видови читање (доживувачко, истражувачко, изразно и интерпретативно, читање со белешки, а пред сè читање со разбирање, а со тоа и вреднување на книжевното дело).

Покрај читањето, како основна творечка активност треба да се организираат и конкретни творечки активности поврзани со анализираните книжевни дела. Со нивно посредство би требало да се шири интересот на учениците за книжевноста, книжевните дела и нивните автори, да се продлабочуваат и надополнуваат читачките интереси и компетенции. Творечките активности се реализираат како усна продукција (говорни вежби, дискусии, разговори, монолози, рецитации и говори), писмена продукција (пишување есеи, домашни задачи) и комбинирана продукција (реферирања и презентации). Вештината читање со разбирање подразбира читање на книжевни и други видови на текстови со препознавање на експлицитните и имплицитни пораки и информации во нив и откривање на причински-последичните врски меѓу елементите на содржината.

Вреднувањето на напредокот на учениците треба да биде континуиран и систематски. Се вреднува активноста на ученикот во текот на подготовка за работа и во текот на работата на часот, се вреднува учеството во работата при анализата и толкувањето на делото, се вреднува квалитетот на одговорот, аргументираните ставови, почитувањето на гледиштата на другите ученици, односот спрема работата, способноста да применува теориски знаења во конкретни ситуации.

Низ сите часови кои ќе ги реализирате и со оваа скратена верзија на програмата да им помогнеме на нашите ученици да ги научат двете најважни компетенции кои секогаш ќе им овозможат развој: солидна комуникација (во говорена и писмена форма) на мајчин јазик и учење како да се учи во рамките на концептот за доживотно учење.

4. Норматив за наставен кадар

Скратената наставна програма ја реализира наставик согласно нормативот за наставен кадар даден во редовната настава програма.

Скратената наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за четврта година на средното стручно образование** ја утврди

Арх. Бр. 13-9340/1

16.9.2020 година

Министер за образование и наука,

Мила Царовска